

Región Zemplínskych vrchov z pohľadu geológie a turistiky

Dar piatich riek – Tisa, Bodrog, Latorica, Tice a Krčava - to je Medzibodrožie. Krajina medzi riekami. Medzibodrožie je skutočný ostrov obkolesený riekami a spojený s okolitým svetom iba niekoľkými mostmi. Ostrov ticha s kŕkaním žiab a spevom vtákov. Región so silnou identitou a charakterom.

Môžete sa plaviť po rieke, bicyklovať sa po hrádzi a pozerieť, ako pastier napája dobytok z váhadlovej studne, sedieť pri mŕtvych ramenách a pozorovať volavky, kúpať sa v ešte čistej vode plnej rýb, v prastarých tufových pivniciach ochutnávať vynikajúce tokajské víno, vychutnávať halásle z čerstvých rýb, obdivovať romantické hrady, kaštiele a kostoly, učiť sa jazdiť na koni. A k tomu pohorie Zemplínskych vrchov vystupujúce ako hrast' nad okolitý terén Východoslovenskej nížiny s najvyššou kótou Rozhľadňa (469 m).

Región je súčasťou povodia hornej Tisy (Bodrogu) a odvodňujú ho mnohé toky tečúce do Čierneho mora. Najvýznamnejšia a najdlhšia rieka je Latorica, ktorá po sútoku s Ondavou tvorí rieku Bodrog s najnižším bodom na Slovensku pri obci Klin nad Bodrogom, 94,3 m n. m., kde prechádza cez štátnu hranicu do Maďarska.

Počas dlhého geologického vývoja od prvohôr (cca pred 542 mil. rokmi) až po súčasnosť geologické procesy sformovali krajinu do mnohotvárnej podoby. Z geologického pohľadu jedinečnosť územia spočíva v jeho rozhraní medzi Západnými a Východnými Karpatami, kde sú aj na povrchu zachované horniny od starohôr až po súčasnosť.

Región tvorí treťohorná východoslovenská panva s dielčiou trebišovskou panvou a roňavským zálivom, ktorých neoddeliteľnou súčasťou sú pochované stratovulkány a vulkány, ktoré ojedinele vystupujú aj na povrch. Predtreťohorné útvary v území sú súčasťou troch alpínsky sformovaných tektonických jednotiek, pričom iba jedna z nich – zemplinikum vystupuje na povrch a tvorí Zemplínske vrchy. Ďalšie dve jednotky – ptrukšianska (resp. kričevská) a iňačovská (pozdišovsko-iňačovská) boli zistené vrtmi v podloží treťohornej a štvrtohornej výplne Východoslovenskej nížiny. Všetky uvedené jednotky sú odrazom výsledných tektonických a metamorfných fáz alpínskeho vrásnenia, aj keď sa na ich stavbe podieľajú aj horniny vrchného paleozoika (prvohory) aj metamorfované súvrstvia a vulkanicko-sedimentárne komplexy reprezentujúce staršie etapy vrásnenia (varíske a predvaríske).

Ptrukšiansku tektonickú jednotku v podloží treťohorných hornín tvoria prvohorné až druhohorné metamorfované bridlice, pieskovce s polohami kyslých vulkanoklastík, vápence a bridličnaté vápence s ojedinelými polohami bázických vulkanitov.

Iňačovskú tektonickú jednotku budujú prvohorné, druhohorné až treťohorné, viac alebo menej metamorfované sedimentárne súvrstvia a vulkanické komplexy dosahujúce hrúbku niekoľko stoviek metrov. Ohraničenie iňačovskej jednotky oproti ptrukšianskej jednotke je na zlome pri Čičarovciach, kde je styk na prírodnom systéme bešianskych a malčických neovulkanitov.

Zemplinikum je najjužnejšia tektonická jednotka v regióne, ktorá vystupuje aj na povrch. Je zložená z kryštalinického fundamentu a vrchnopaleozoického a mezozoického obalu. Vrchnopaleozoické sedimenty a komplexy sú zastúpené nemetamorfovanými prvohornými horninami vrchného karbónu a permu a druhohornými karbonátmi. Zemplinikum sa stalo súčasťou bloku vnútorných Západných Karpát až v najmladších neogénnych etapách tektonického vývoja. Podložie vrchnopaleozoických a mezozoických súvrství v hĺbke tvorí byštiansky komplex (starohory) vrchnoproterozoického (?) až spodnokarbónskeho (?) veku, ktorý tvoria metamorfované horniny (ruly, amfibolity, migmatity).

V oblasti južnej časti Východoslovenskej panvy – širšia oblasť Zemplínskych vrchov a vlastná južná časť Východoslovenskej panvy – vystupujú produkty areálneho kyslého (acidného)

vulkanizmu a produkty areálneho bimodálneho (andezit – ryolit) typu vulkanizmu s prevahou kyslého pyroklastického typu. Veľká časť produktov týchto typov vystupuje na súčasný povrch a prebiehala v období spodného až vrchného bádenu, resp. vrchného bádenu až spodného panónu. Dominantne zastúpený vulkanizmus bimodálneho andezitovo - ryolitového typu sa tu odohrával v terestrickom a podstatná časť v plytkovodnom morskom prostredí. Je zastúpený vo forme lávových komplexov andezitov, ale predovšetkým veľmi širokej škály extruzívnych telies pyroklastických pemzovo-tufových, litoklasticko-tufových a tufových horizontov s ryodacitovým a ryolitovým zložením.

Do východnej a severovýchodnej časti zobrazeného územia zasahujú produkty andezitového vulkanizmu stratovulkanického typu z obdobia bádenu zatínske a kráľovskochlmecké (pochované vulkanické komplexy) a spodného sarmatu (vulkanický komplex Beša – Vojany a Malčice). Tieto produkty sú väčšinou pochované pod mladšími sedimentmi a sú v hĺbke od zhruba 100 až 500 m do 3,5 až 4 km pod súčasným povrchom. Boli overené hlbokými vrtmi naftového prieskumu a ich priestorový rozsah je interpretovaný pomocou geofyzikálnych metód. Pyroklastické popolové tufy prvého typu vulkanizmu s ryodacitovým zložením sa v menšej miere zistili v oblasti Byšty a Veľkej Trne a na povrch nevystupujú.

Kráša prírody v Zemplínskych vrchoch a na nížine s mnohými zákutiami zaujme každého pozorného obdivovateľa tohto výnimočného kúta Slovenska.

Z obdobia pred 2 500 rokmi p. n. l. až dosiaľ sú tu zachované lužné lesy, sprievodné spoločenstvá vodných plôch a teplomilných krovinatých porastov, nížinné duby a riedke lesostepné duby na sprašových hlinách.

Veľká pestrosť prírody a krajiny, ale predovšetkým veľké množstvo vzácnych a jedinečných rastlinných a živočíšnych druhov Medzibodrožia a časti Dolného Zemplína viedli k zriadeniu viacerých veľkoplošných, ako aj maloplošných chránených území. Nachádza sa tu veľkoplošná Chránená krajinná oblasť (CHKO) Latorica.

Územie južného Zemplína a Medzibodrožia bolo osídlené už v staršej a mladšej kamennej dobe. Dokumentujú to archeologické nálezy kamenných nástrojov.

V juhovýchodnom cípe Slovenska leží Vinohradnícka oblasť Tokaj. Začiatky pestovania viniča v tejto oblasti sú známe z obdobia nadvlády Rimanov. Tokajská oblasť je jednou z mála oblastí na svete, kde je možné dopestovať hrozno na výrobu prírodne sladkého vína. Dlhá snežná jeseň umožňuje, aby dozrievajúce bobule boli napadnuté ušľachtilou plesňou *Borytris cinerea*, ktorá bobule vysuší. Zostanú z nich *cibéby* (hrozienska), bez ktorých by nebolo možné vyrobiť kvalitné tokajské putňové víno. Na výrobu tokajských vín sa už stáročia pestujú odrody viniča ako *Furmint*, *Lipovina* a *Muškrát žltý*, ktoré musia byť použité v stanovenom pomere. Veľmi dôležitý je aj originálny technologický postup výroby tokajského vína a jeho dozrievania.